

ОШ МАМЛЕКЕТТИК УНИВЕРСИТЕТИНИН ЖАРЧЫСЫ

ВЕСТНИК ОШКОГО ГОСУДАРСТВЕННОГО УНИВЕРСИТЕТА

BULLETIN OF OSH STATE UNIVERSITY

ISSN: 1694-7452 e-ISSN: 1694-8610

№4/2024, 99-108

ПОЛИТОЛОГИЯ

УДК: 314.748

DOI: [10.52754/16948610_2024_4_10](https://doi.org/10.52754/16948610_2024_4_10)

**КЫРГЫЗСТАНДАН РОССИЯГА БОЛГОН МЫЙЗАМСЫЗ МИГРАЦИЯ ЖАНА
АНЫН КЕСЕПЕТТЕРИ**

НЕЛЕГАЛЬНАЯ МИГРАЦИЯ ИЗ КЫРГЫЗСТАНА В РОССИЮ И ЕЕ ПОСЛЕДСТВИЯ

ILLEGAL MIGRATION FROM KYRGYZSTAN TO RUSSIA AND ITS CONSEQUENCES

Даниярова Гулзина Маматалиевна

Даниярова Гулзина Маматалиевна

Daniyarova Gulzina Mamatalievna

окутуучу, Ош мамлекеттик университети

преподаватель, Ошский государственный университет

Lecturer, Osh State University

gdaniyarova@oshsu.kg

Токоева Гүлүмбү Азизбековна

Токоева Гүлүмбү Азизбековна

Tokoeva Gulumbu Azizbekovna

ф.и.к., улук окутуучу, Ош мамлекеттик университети

к.ф.н., старший преподаватель, Ошский государственный университет

Candidate of Philosophical Sciences, Assistant Professor, Osh State University

gtokeva77@mail.ru

Джанибекова Венера Байышовна

Джанибекова Венера Байышовна

Djanybekova Venera Baiyshevna

ф.и.к., улук окутуучу, Ош мамлекеттик университети

к.ф.н., старший преподаватель, Ошский государственный университет

Candidate of Philosophical Sciences, Assistant Professor, Osh State University

vdjanybekova@oshsu.kg

КЫРГЫЗСТАНДАН РОССИЯГА БОЛГОН МЫЙЗАМСЫЗ МИГРАЦИЯ ЖАНА АНЫН КЕСЕПЕТТЕРИ

Аннотация

Макалада Россия Федерациясынын аймагындагы кыргызстандык эмгек мигранттарынын мыйзамсыз жумушка орношуусунун натыйжасында пайда болгон көйгөйлөрү каралган, алар региондорго карабастан бирдей жана укуктук сабаттуулуктун төмөн деңгээли менен байланышкан. Жашаган жери боюнча каттоого турууда тоскоолдуктар болгондуктан, эмгек мигранттары айласыздан мыйзамсыз миграцияга дуушар болушуп, анын натыйжасында көптөгөн көйгөйлөр жаралып жатат. Кыргызстан Евразиялык Экономикалык Биримдиктин толук кандуу мүчөсү болсо да, эмгек мигранттарынын басымдуу бөлүгү келишимде белгиленген укуктардан пайдалана алышпайт. Мунун негизги себеби болуп эмгек мигранттарынын көпчүлүгү Россия Федерациясынын да, Кыргыз Республикасынын да миграциялык мыйзамдарынын талаптарын билбегендигинде. Бул алардын укуктук абалына, мыйзамга ылайык ишке орношуу мүмкүнчүлүгүнө, ошондой эле социалдык адаптациянын шарттарына түздөн-түз таасирин тийгизет. Бул макалада Кыргыз Республикасынын Улуттук статистика комитети тарабынан 2022-жылы жүргүзүлгөн эл каттоонун жыйынтыктары, авторлор тарабынан онлайн жүргүзүлгөн "ЕАЭБ: Россиядагы кыргыз эмгек мигранттарынын көйгөйлөрү жана перспективалары" (2023) жана "Кыргызстандагы аялдар миграциясы: себептери жана көйгөйлөрү" (2021) эки сурамжылоонун жыйынтыктары колдонулган.

Ачкыч сөздөр: эмгек миграциясы, мигранттардын көйгөйлөрү, Россия Федерациясы, "кара тизме", мигранттардын укуктары, ЕАЭБ

НЕЛЕГАЛЬНАЯ МИГРАЦИЯ ИЗ КЫРГЫЗСТАНА В РОССИЮ И ЕЕ ПОСЛЕДСТВИЯ

ILLEGAL MIGRATION FROM KYRGYZSTAN TO RUSSIA AND ITS CONSEQUENCES

Аннотация

В статье рассматриваются проблемы, вызванные нелегальным трудоустройством кыргызских трудовых мигрантов на территории Российской Федерации, которые одинаковы независимо от региона и связаны с низким уровнем правовой грамотности. Из-за препятствий в регистрации по месту жительства трудовые мигранты вынуждены прибегать к нелегальной миграции, что приводит к множеству проблем. Хотя Кыргызстан является полноправным членом Евразийского экономического союза, большинство трудовых мигрантов не могут пользоваться правами, предусмотренными соглашением. Основная причина этого в том, что большинство трудовых мигрантов не знают требований миграционного законодательства Российской Федерации и Кыргызской Республики. Это оказывает непосредственное влияние на их правовой статус, возможность трудоустройства в соответствии с законом, а также условия социальной адаптации. В данной статье представлены результаты переписи населения 2022 года, проведенной Национальным статистическим комитетом КР, результаты двух опросов, проведенных онлайн авторами «ЕАЭС: проблемы и перспективы кыргызских трудовых мигрантов в России» (2023 г.) и «Женская Миграция в Кыргызстане: причины и проблемы» (2021).

Ключевые слова: трудовая миграция, проблемы мигрантов, Российская Федерация, «черный список», права мигрантов, ЕАЭС

Abstract

The article deals with the problems caused by the illegal employment of Kyrgyz migrant workers in the territory of the Russian Federation, which are the same regardless of the region and are associated with a low level of legal literacy. Due to obstacles in registration at the place of residence, migrant workers are forced to resort to illegal migration, resulting in many problems. Although Kyrgyzstan is a full-fledged member of the Eurasian Economic Union, the majority of migrant workers cannot enjoy the rights stipulated in the agreement. The main reason for this is that most migrant workers do not know the requirements of the migration laws of the Russian Federation and the Kyrgyz Republic. This has a direct impact on their legal status, the possibility of employment in accordance with the law, as well as the conditions of social adaptation. In this article, the results of the 2022 census conducted by the National Statistics Committee of the Kyrgyz Republic, the results of two surveys conducted online by the authors "EAEU: Problems and Prospects of Kyrgyz Labor Migrants in Russia" (2023) and "Women's Migration in Kyrgyzstan: Causes and Problems" (2021) used.

Keywords: labor migration, problems of migrants, Russian Federation, "black list", rights of migrants, EAEU

Кириш сөз

Кыргыз Республикасынын Улуттук статистика комитетинин 2022-жылы жүргүзгөн эл каттоонун жыйынтыктары боюнча Кыргызстандын калкынын жалпы саны 6 млн. 936,2 миң адамды түзгөн, анын ичинен 3 млн. 936 миң киши (57%) эмгекке жарамдуу куракта экендиги аныкталган (Кыргыз Республикасынын Улуттук статистика комитети, 2024, 7-б.). Кыргызстандагы жумуш орундарынын жетишсиздиги жана айлык акынын төмөн болушу жарандардын жер которуп, бөтөн жерде жумуш издөөсүн мажбурлоодо. Кыргыз эмгек мигранттарынын басымдуу бөлүгү Россияга багыт алышып, иштеп тапкан акчалары менен үй бүлөсүнүн гана финансылык көйгөйлөрүн чечпестен, өлкөнүн экономикасынын өсүшүнө да зор салым кошуп келе жатышат. Расмий маалыматтарга таянсак азыркы учурда Россия Федерациясында Кыргызстандын 411 226 жараны эмгектенүүдө, буга чейин эмгек мигранттарынын саны 800 миңден ашкан (Токоева, 2023). Мигранттардын санынын кескин кыскарышына мобилизациянын жарыяланышы жана эмгек мигранттарына болгон басымдын жана көзөмөлдүн күчөшү себеп болууда. Алардын негизги көйгөйлөрүн талдап, аларды чечүү жолдорун издөө учурдун негизги талабы болууда. Эң кеңири таралган көйгөйлөр - бул бардык мигранттар үчүн маанилүү жана жеке маселелер, мисалы, документтерди алуунун укуктук жана бюрократиялык жол-жоболору, ишке орношуу, турак-жай, саламаттыкты сактоо жана билим алуу сыяктуу социалдык кызматтарга жетүү, үйгө акча которуу жана үй-бүлө менен баарлашуу экендиги аныкталган (Даниярова, 2021; Джумалиева, 2023, 113-б; Макыев ж-а Табалдиева, 2024).

Кыргызстандан Россияга барган эмгек мигранттарынын бир бөлүгү көмүскө экономикада иштешет, ал тургай ЕАЭБде алардын жумушун мыйзамдаштырууда кыйынчылыктар бар, бул алардын жумуш берүүчүгө олуттуу алсыздыгын билдирет. Орусия, Казакстан, Белоруссия жана Армениянын ортосундагы ЕАЭБ келишими 2015-жылдын январь айында күчүнө кирген, ага Кыргызстан 2015-жылдын август айында кошулган. Келишимде товарларды, адамдарды, кызматтарды жана капиталды эркин ташуу каралган. Орусия, Белоруссия жана Казакстандын ортосундагы миграция эмгек мигранттарынын агымынын кичинекей бөлүгүн түзөт, ошондуктан эркин эмгек кыймылынын жоболору бул үч өлкө үчүн өзгөчө талаштуу эмес. Бирок Армения менен Кыргызстандын кошулуусу Орусиянын эмгек рыногуна олуттуу таасирин тийгизүүдө (Шенк, 2015). ЕАЭБде эмгек мигранттарынын жалпы саны 1 647 000 адамды түзөт (Каримов, 2023). Алардын көпчүлүгү Россияда эмгектенишет жана миллионго жакыны Кыргызстандын жарандары, 300 миңге жакыны Армениянын жарандары, калгандары Беларустун жана Казакстандын жарандары болуп саналат.

Кыргызстан ЕАЭБге мүчө болгондон бери тогуз жыл өттү. Кыргызстандын бул уюмга кошулуусунун негизги максаттарынын бири- бул эмгек мигранттарынын эркин кыймылына жетишүү болгон. Келишимге ылайык, эмгек мигранттары жарактуу эмгек келишимине ээ болгон учурда кабыл алуучу өлкөдө кала алышат (Сенгупта, 2023). Мүчө мамлекеттер ЕАЭБдин ичинде эмгек миграциясы жаатындагы саясатты координациялоого, ошондой эле уюшкан жумушка орношууга жана мүчө мамлекеттердин кызматкерлерин мүчө мамлекеттерде жумушка алуу үчүн тартууга жардам берүү үчүн кызматташат (Евразиялык Экономикалык Биримдик тууралуу келишим. XXVI бөлүм, ЭМГЕК МИГРАЦИЯСЫ, 96-берене). ЕАЭБдин негизделиши менен кыргызстандык эмгек мигранттардын жумуш менен камсыз болуу шарттары либералдашты. Мисалы, 2015-жылдан бери кыргызстандык мигранттарга Россияда иштөө үчүн патент алуунун жана иштөөгө уруксат алуунун кажети

жок. Бардык оң өзгөрүүлөргө карабастан, Россияда иштеген мигранттардын эмгек укуктарын коргоо ЕАЭБдеги артыкчылыктуу багыттардан тышкары бойдон калууда. Кыргызстандан Россияга барган эмгек мигранттарынын үй-бүлө мүчөлөрү аялуу абалда жана аларды адаптациялоо жана интеграциялоо механизмдеринин толук форматы жана каржылоосу жок.

Биздин эмгек мигранттардын эң чоң көйгөйү – бул жашаган жери боюнча каттоого туруу. Расмий каттоосу жок мигранттар мыйзамсыз миграциянын өзөгүн түзүп, бул статус аларга гана терс таасирин тийгизбестен, алардын үй бүлө мүчөлөрүнө да залалын тийгизип жатат. Мыйзамсыз мигранттардын балдарынын Россиянын аймагындагы мектепке чейинки уюмдарда жана мектептерде билим алуу мүмкүнчүлүгү жок, медициналык кызматтардан пайдалана алышпайт, көпчүлүк учурда мигранттар жумуш берүүчү тарабынан басмырлоого алынып, айлык маяналарын төлөбөй же эч кандай негизсиз жумуштан бошотууга дуушар болушкандыгын эксперттер белгилеп кетишти.

Эмгек мигранттары диаспоралык байланыштар аркылуу жумуш издегендиктен, бул кээде аларды тобокелге салып, контракт түзүү мүмкүнчүлүгүнө карабастан, алдамчылыкка дуушар болуп калышууда. Учурда алар өздөрүнүн диаспораларынын ортомчуларынын кызматынан пайдаланып, каттоого алуу үчүн жасалма эмгек келишимдерин түзүшөт. Келишим түзүлбөсө, эч ким эч кандай салык төлөбөйт. Бул абдан жаман кесепеттерге алып келет.

Методология

Негизги маалыматтарды чогултуунун төмөнкү ыкмалары колдонулду:

1. Миграция жаатындагы эксперттер менен жүргүзүлгөн маектешүүлөр: (2 маек:1 орус жана 1 кыргыз эксперти);
2. Кыргыз эмгек мигранттары менен терең маектешүү: Москвада иштеп жаткан 10 эмгек мигранты маек беришкен;
3. Онлайн сурамжылоо: Кыргызстандан Россияга барып эмгектенген 102 эмгек мигранты сурамжылоого катышты.

Россия Федерациясынын аймагындагы кыргызстандык эмгек мигранттарынын бир катар көйгөйлөрү бар, алар региондорго карабастан бирдей жана укуктук сабаттуулуктун төмөн деңгээли менен байланышкан. Эмгек мигранттарынын көпчүлүгү Россия Федерациясынын да, Кыргыз Республикасынын да миграциялык мыйзамдарынын талаптарын билишпейт, бул алардын укуктук абалына, мыйзамга ылайык ишке орношуу мүмкүнчүлүгүнө, ошондой эле социалдык адаптациянын шарттарына түздөн-түз таасирин тийгизет. Мыйзамсыз, б.а. социалдык жактан корголбогон мигранттар, бир жагынан, этникалык кылмыштуу топтордун түзүлүшү үчүн социалдык негиз болуп саналат, экинчи жагынан, алар көбүнчө чыр-чатактардын курмандыгы болушат. Мындай шартта кыргызстандык эмгек мигранттары маянасын төлөбөгөн Орусиянын иш берүүчүлөрү тарабынан куугунтукка кабылып жатканына нааразы. Респонденттердин 32,9% жумуш берүүчү менен эмгек келишими жок экенин айтышкан. Себеби: кээ бир мигранттар эмгек келишиминин кереги жок деп эсептешет – 10,3%, иш берүүчү ушундай деп чечти – 20,5%, жакында эле жумушка орношкон – 2,6%, ал жөнүндө ойлонбогон – 10,3%, баары ушундай жол менен эмгектенишет -43,6%, 10,3% - жаңы кардар менен иштешет, жумуш берүүчү менен туугандары тааныш -3,2%. Мигранттар мындай чечим

аларга көптөгөн көйгөйлөрдү жаратып жатканын түшүнүшпөйт. Эгерде жумуш берүүчү тарабынан эмгек акынын төлөнбөгөнү, аткарган ишине кошумча жумуш жасоого буйрук берүү, зомбулук көрсөтүү, күч колдонуу ж.б.у.с мыйзам бузуулар болсо, алар Орусиянын сотторунда өз укуктарын коргоо мүмкүнчүлүгүнөн ажырашат. 2024-жылдын 4 айында Кыргыз Республикасынын 451 жараны эмгек, социалдык коргоо жана миграция министрлигинин Россия Федерациясындагы өкүлчүлүгүнө эмгек акы төлөнбөгөндүгү боюнча кайрылган. Иш сапарлардын жана сүйлөшүүлөрдүн натыйжасында 267 кыргызстандыкка кечиктирилген айлык акы төлөндү. Төлөмдөрдүн жалпы суммасы 17 660 200 рублди түздү (Минтруд помог получить невыплаченную в РФ зарплату на сумму 17,6 млн рублей, <https://mlsp.gov.kg/ru/2024/05/20/mintrud-pomog-poluchit-nevyplachennuyu-v-rf-zarplatu-na-summu-176-mln-rublej/> (Дата обращения 01.10.2024)). Мигранттар Россия Федерациясынын миграциялык мыйзамын билишсе, мындай чечимге бармак эмес. Мигранттардын 64,7%ы Орусиянын мыйзамдарын толук билишпейт; 12%ы такыр билбейт; 23,3%ы мыйзам боюнча маалыматка ээ.

ЕАЭБге мүчө мамлекеттердин аймагына эмгек ишмердүүлүгүн жүргүзүү же ишке орношуу максатында келген ЕАЭБге мүчө мамлекеттин жарандары кирген күндөн тартып 30 күндүн ичинде каттоодон өтүү милдетинен бошотулат. Бир мүчө мамлекеттин жараны башка мүчө мамлекеттин аймагында кирген күндөн тартып 30 күндөн ашык болгон учурда, бул жарандар кирген мамлекеттин мыйзамдарына, эгерде мындай милдеттенме кирген мамлекеттин мыйзамдарында белгиленсе, каттоодон өтүүгө милдеттүү. Мигранттар жана алардын үй-бүлө мүчөлөрү Россия Федерациясында 30 күнгө чейин каттоосуз жүрө алышат. Россиянын жашаган жери боюнча каттоо системасы ЕАЭБдин алкагында миграциялык процесстердин өнүгүшүнө гана олуттуу тоскоол болбостон, Россиянын өзүндө да жумушчу күчүнүн эркин агымын кыйындатат. Негизги көйгөй турак жайды ижарага алуу болуп саналат, анткени батирлердин ээлери өздөрүнүн турак жайына чет элдик эмгек мигранттарын каттоону каалашпайт, мигранттар өз кезегинде ушундан улам расмий түрдө каттала алышпайт. Анын үстүнө ЕАЭБде кесиптик бирликтердин системалуу бирикмелери жок, кесиптик бирликтер өздөрү да жергиликтүү жана чет элдик жумушчулардын эмгек укуктарын коргоо боюнча анчалык деле аракет көрүшпөйт. Эгерде эмгек мигранттары жашаган жери боюнча өз убагында каттоого турбаса, биримдик тарабынан түзүлгөн мүмкүнчүлүктөрдүн эч бирин пайдалана алышпайт, башкача айтканда, мыйзамсыз мигранттардын тобуна кошулат.

Эмгек мигранттарынын жумуш берүүчү өлкөдө медициналык кызматтардан пайдалануу маселеси ЕАЭБде толук чечилген эмес. Россияда мыйзамдуу түрдө иштеген, жарактуу эмгек келишими бар жана жумуш берүүчү тарабынан салыктары убагында төлөнсө, Россиянын жарандары менен бирдей негизде милдеттүү медициналык камсыздандырууга акысыз мүмкүнчүлүгү бар. Бирок, Россиядагы компетенттүү органдар ЕАЭБден келген эмгек мигранттарынын арасында милдеттүү медициналык камсыздандыруу жөнүндө маалыматты жарнамалабайт жана системалуу түрдө жайылтпайт. Өз кезегинде, Россиянын камсыздандыруу компаниялары ЕАЭБдин эмгек мигранттарына акысыз медициналык жардам көрсөтүү мүмкүнчүлүктөрү жөнүндө маалымат беришпейт. Кыргызстандан келген мигранттар Орусияда медициналык камсыздандыруу укугун жакшы билишпейт. Россияда милдеттүү медициналык камсыздандырууга эмгек мигранттары гана кире алышат, ал эми алардын үй-бүлө мүчөлөрү кирбейт. Сурамжылоого катышкан мигрант ата-энелердин жарымы (47%) балдардын ооруларын алдын алуу үчүн дарыгерлерге алып барышат, 45% ата-

энелер балдарын өтө зарыл болгон учурда гана дарыгерлерге алып барышат. Бул негизинен медициналык тейлөө кымбат экендигине байланыштуу жана бардык мигрант ата-энелер аны төлөй алышпайт, көп балалуу үй-бүлөлөр оор абалда.

Эмгек мигранттарынын мектеп жашындагы балдарынын мектепке баруусу жакшы: балдардын 84,7% мектепке барышат, 15,3%ы мектепке барбайт. Мектеп жашындагы балдардын 72,5%ы мектепке жана бала бакчага кирүүдө кыйынчылыктарга туш болушкан. Негизинен, алар мектепке электрондук каттоо үчүн зарыл болгон чет өлкөдөн келген баланы жашаган жеринде каттоонун жоктугу жана үй-бүлөнүн жашаган жерине жакын жайгашкан мектептерде бош орундардын жоктугу менен байланыштуу.

Интеграциялык бирикменин алкагында жумушчу күчүнүн эркин кыймылынын мүмкүнчүлүгү жарыяланганы менен, бул мүмкүнчүлүктү иш жүзүндө ишке ашырууда көптөгөн чектөөлөр бар экенин түшүнүү керек. Жумушчу күчүн импорттогон өлкөлөр менен жумушчу күчүн экспорттогон өлкөлөрдүн ортосунда дагы деле кызыкчылык боюнча айырмачылыктар бар.

Кыргызстандагы мигранттардын сабаттуулугуна келсек, алардын басымдуу бөлүгү атайын орто билимдүү – 32,9%, жогорку билимдүү – 28%, орто билимдүү – 20,7%, бүтпөгөн жогорку билимдүү – 14,6%. Тилекке каршы, көпчүлүк учурда мигранттардын билими өз кесиби боюнча жакшы жумушка орношууга мүмкүнчүлүк бербейт. Орусияга жаңы келгенде мигранттардын 19,3% эң чоң көйгөй жумуш табуу экенин айтышкан. Мындай абалдан чыгуу үчүн мигранттар кандай жумуш болбосун өз каалоосу менен иштей беришет. Кыргызстандан келген мигранттар жууп-тазалоо тармагына кеңири тартылат; Кыргызстандын ар бир бешинчи мигранты ал жакта иштейт. Бул мигранттардын социалдык абалын төмөндөтүп, өзүнө болгон ишенимин кетириүүдө. Мигранттардын көбү депрессияга кабылганын, бирок турмуштун кысымына көнүп калганын айтышат. Жалпысынан кыргыз мигранттары тазалоо жууп тазалоо иштеринде – 39,3%, кызмат көрсөтүүдө – 18,7%, соодада – 18%, ал эми мигранттардын 16,7% эч кандай жумуш жасашпайт.

Азыркы учурда иш менен камсыз кылуунун жогорудагы бардык саналып өткөн тармактары биринчиден, бул иш менен камсыз кылуунун түрлөрүндөгү эмгек мамилелеринин өзгөчөлүктөрүнөн, экинчиден, эмгек миграциясынын абсолюттук мыйзамдуу каналдарынын жоктугунан улам «тобокелдик чөйрөлөрү» болуп саналат. Чыр-чатактар болгон учурда мигранттардын көбү (болжол менен 48,7%) өлкөдөгү орус консулдугунун жардамына таянышат. 2% бейөкмөт уюмдардын бар экенин билишет жана аларга таянышат; 44,7% досторуна, туугандарына, тааныштарына таянат; 4,7% - көз карандысыз юристтер, адвокаттарга кайрылышат.

Россияга кирүүсү чектелген чет элдик жарандар жөнүндө маалыматтар камтылган расмий эмес түрдө "кара тизмелер" деп аталган Россия Федерациясынын Ички иштер министрлигинин электрондук маалымат базасына керектүү документтерди толтурбай иштеген, мыйзамдуу калуу мөөнөтүнөн ашып кеткен же орус миграциялык мыйзамдарын башка формада бузган адамдар кирет. ЕАЭБге мүчө мамлекеттердин жарандарынын ичинен Армения менен Кыргызстандын жарандарына кирүүгө тыюу салуунун эң көп саны ЕАЭБ жөнүндө келишимге эки өлкөнүн кошулуусунан мурун эле берилген. Бүгүнкү күнгө чейин ЕАЭБден эмгек мигранттарын "кара тизмелерге" киргизүү менен кырдаал туруксуз жана курч бойдон калууда. 2014-2016-жылдары Орусиянын Ички иштер министрлиги Кыргызстандын

145 218 жаранына кирүүгө тыюу салган, алардын 55 018и ошол эле мезгилде алынып салынган. Кыргызстандын 51 578 жараны "кара тизмеде" калган, 90 200 жарандын ичинен кирүүгө тыюу салуу соттук текшерүүдөн кийин гана алынып салынышы мүмкүн. 2018-жылдын ноябрь айынан бери Россия менен Кыргызстандын президенттеринин ортосундагы эки тараптуу сүйлөшүүлөрдүн жыйынтыгы боюнча Россияга кирүүгө тыюу салынган Кыргызстандын жарандары Россия Федерациясынын Ички иштер министрлигинин веб-сайтындагы маалымат базасына каршы текшерилгенден кийин кайтып келиши мүмкүн. Орусиянын миграциялык мыйзамдарын бузган жана өз аймагында кала берген Кыргызстандын жарандары 2018-жылдын 16-октябрынан 10-декабрына чейин Россия Федерациясынан эркин чыгып, кайра кайтып келүүгө мүмкүнчүлүк алышты. 2023-жылы "кара тизмеде" Кыргызстандын 76000дей жараны бар, алардын ичинен 47000дей гана адам мунапыс алган.

Кыргызстандын мигранттарынын тышкы эмгек рынокторунда ишке орношуусу Кыргызстандагы жумушсуздуктун жалпы деңгээлин төмөндөтөт, алардын үй-бүлөлөрүнүн финансылык абалына оң таасирин тийгизет, Кыргыз Республикасын өнүктүрүүнүн жеке максаттарына жетишүүгө өбөлгө түзөт. Чет элдеги эмгек мигранттары башка өлкөлөрдүн жана элдердин маданияты менен таанышып, чет тилдерди өздөштүрүшөт, жаңы технологияларды жана профессионалдык көндүмдөрдү өздөштүрүшөт, адамдык жаңы байланыштарды түзүшөт. Эмгек мигранттарынын чет өлкөдөн алган акчаларына Кыргызстандын социалдык түзүлүшүнө оң таасирин тийгизип, орто таптын санын көбөйтүп, ошого жараша жакыр жана өтө жакырлар категориясын кыскартууда. Мигранттардын өздөрү аныктаган мекенин таштап кетүүнүн оң натыйжалары, алар тапкан акча негизинен тамак-ашка, балдарды окутууга жана турак-жай шарттарын жакшыртууга жумшаларын көрсөтүп турат. Алсак, жашоо шарты жакшырганын – 68%, балдар жакшы билим ала аларын – 34%, үй-бүлө жакшы тамактанып баштаганын сурамжылоого катышкан мигранттардын 9,3% айткан. Мигранттардын бизнес тажрыйбасына ээ болушу мигранттардын өздөрү жана алардын үй чарбалары үчүн гана эмес, Кыргызстандын экономикасы үчүн да оң натыйжа болуп саналат. Жеке бизнесте өзүн өзү иш менен камсыз кылуу бул өлкө үчүн үмүт жана позитивдүү келечек болуп саналат, анткени ал Кыргызстандын экономикалык жактан активдүү калкынын Россия Федерациясына чыгып кетүүсүн азайтуу үчүн мүмкүнчүлүктөрдү ачат.

Жыйынтык

Кыргызстан 2015-жылы Евразия Экономикалык Биримдигине киргенден бери мигранттар жана алардын үй-бүлө мүчөлөрү үчүн мыйзамдуу жашоо жана жумуш процедуралары жөнөкөйлөтүлүп, медициналык жардам жана билим алуу мүмкүнчүлүгү жакшырды. Бирок, кыргызстандык мигранттардын көпчүлүгү документтери жок болгондуктан жана мыйзамдуу түрдө миграцияга кеткендердин эмгек келишими жок болгондуктан, алар бул укуктарды колдоно алышпайт, ошондуктан аярлуу бойдон калышууда. Миграцияга байланыштуу мыйзамдар, саясаттар жана практикалар Кыргызстандын өзүндө да, негизги көздөгөн өлкөлөрдө да гендердик жана жаш курагына жараша укуктарга негизделген ыкманы камтыбайт. Тилекке каршы, Кыргызстандан келген мигранттардын көпчүлүгү юридикалык сабаттуулуктун жетишсиздигинен улам эмгек келишимин түзүүгө аракет

кылышпайт. Натыйжада алар жумуш берүүчүлөрү тарабынан басмырланып, кыйноого алынат.

Ошентип, ЕАЭБдин бирдиктүү рыногунун шарттарында эмгек миграциясы альянстын бардык мүчөлөрүнүн экономикасы үчүн стимулдаштыруучу факторго айланды. Кыргызстандын Өкмөтү жумушсуздукту азайтууда жана социалдык чыңалууну азайтууда эмгек миграциясын оң фактор деп эсептейт. Бул жарандарга үй-бүлөлөрүнүн акча которууларын колдоо үчүн өлкөдөн чыгып иштөөгө мүмкүнчүлүк берет. Кабыл алуучу өлкөдөгү мигранттар туш болгон көйгөйлөрдү эске алганда, ЕАЭБдин мүчө-мамлекеттери иммиграциялык мамилелерди башкарууну жакшыртуу үчүн дагы деле көп иштерди жасашы керек деген тыянакка келүүгө болот.

Тыянак

Учурда ЕАЭБ мүчө-мамлекеттеринин координацияланган миграциялык саясатын иштеп чыгуу жана ишке ашыруу үчүн шашылыш муктаждык бар. Бул максатта, мамлекеттик жана мамлекеттер аралык органдар жалпы программаларды иштеп чыгышы жана ишке ашырышы керек, миграция процесстерин жөнгө салуу жаатында мамлекеттер аралык кызматташтыкты ар кандай жол менен өнүктүрүшү керек. Миграциялык жөнгө салуу жаатындагы мамлекеттер аралык укуктук базаны өнүктүрүүнү күчөтүү керек. ЕАЭБ өлкөлөрүнүн аймагында эмгек кыймылынын эркиндигин камсыз кылуу, мыйзамсыз эмгек миграциясын азайтуу маселелерине өзгөчө көңүл буруу керек. ЕАЭБдин алкагында Кыргыз Республикасынын жарандарына карата дискриминациянын ар кандай көрүнүштөрүн жок кылуу жана биримдикке мүчө өлкөлөрдүн аймагында жумуш табуу кыйынчылыктарын жоюу зарыл. Кыргыз Республикасынын ЕАЭБге кириши Кыргызстандан келген эмгек мигранттары үчүн жумуш табуу жана калуу үчүн жакшы шарттарды түздү. Эмгек ресурстарын натыйжалуу пайдалануу үчүн Кыргыз Республикасынын Өкмөтү натыйжалуу миграция саясатын иштеп чыгуу боюнча ишти күчөтүшү керек. Мамлекеттик органдар миграция процесстерин жөнгө салуу жаатында кызматташтыкты өнүктүрүшү керек. Миграция чөйрөсүндөгү жаңы социалдык-экономикалык мамилелер ЕАЭБ өлкөлөрүнүн кызыкчылыктарына кызмат кылышы керек. Кийинки жылдары Кыргыз Республикасынын Өкмөтү калктын тышкы эмгек миграциясынын стихиялуулугун төмөндөтүү үчүн миграция процесстерин жөнгө салуу боюнча чаралардын негизги бөлүгүн багытташы керек. Бирдиктүү эмгек рыногуна интеграциядан кантип пайда алууну үйрөнүү керек. Кыргыз Республикасынын улуттук экономикасын өнүктүрүү үчүн эмгек мигранттарынын акча которууларын тартуу саясатын ишке ашыруу үчүн чет өлкөгө ашыкча жумушчу күчүн жөнөтүү боюнча узак мөөнөттүү чараларды түзүү жана ишке ашыруу зарылдыгы өзгөчө мааниге ээ болду.

Практикалык сунуштар

Мигранттарга:

- Эмгек мигранттарына мыйзамдуу жумушка орношуу жана мыйзамдын негизги билимдерин жогорулатуу боюнча кеңеш берүү зарыл.

Кыргыз Республикасына:

- Миграцияга чейинки иш-чараларды жүргүзүү: Кыргыз Республикасынан Россия Федерациясына эмгек мигранттарын мыйзамдуу түрдө ишке орноштуруунун маанилүүлүгүн түшүндүрүү, медициналык тейлөө маселелери боюнча маалыматтык иштерди жүргүзүү;
- Мигранттар үчүн тил үйрөнүү, кыска юридикалык курс, маданият таануу, өлкө таануу курсу жана ЕАЭБде жакшы жашоо үчүн зарыл болгон жалпы турмуштук көндүмдөр боюнча акысыз онлайн курстарды уюштуруу;
- Эмгек мигранттарынын укуктарын коргоо, жумушчу күчүн уюштуруу, бош орундар боюнча маалымат алмашуу, жеке ишке орноштуруу агенттиктерине лицензия берүү, турак жайды ижарага берүү рыногун өнүктүрүү. Айрым кыргызстандык мигранттар үчүн “кара тизме” маселеси чечиле элек. Мигранттардын мындай тизмеге кирип калуу коркунучу дагы деле бар. Бул маселелер кыска мөөнөттө чечилиши керек.
- ЕАЭБдеги эмгек миграциясынын процесстери, анын оң натыйжалары жана актуалдуу көйгөйлөрү тууралуу маалыматты жалпыга маалымдоо каражаттары аркылуу жакшыртуу; Кыргыз Республикасынын борбордук телерадиоканалдарында ЕАЭБдеги миграциялык процесстер жөнүндө мезгилдүү телерадио берүүлөрдү түзүү, аларды жарнамалоо үчүн социалдык тармактарды (негизинен Instagram жана Facebook) жана мессенджерлерди (негизинен What's App) колдонуу;
- Кыргыз Республикасынан келген эмгек мигранттары, анын ичинде эмгек мигранттарынын үй-бүлө мүчөлөрү боюнча статистикалык маалыматтарды жана изилдөөлөрдүн натыйжаларын борборлоштурулган чогултууну жана талдоону жөнгө салуу (Кыргыз Республикасынын чегинде, ошондой эле Россия Федерациясында жүргүзүлөт).
- Россия Федерациясындагы кыргызстандыктар, анын ичинде ата-энелери менен эмгек мигрант болуп барган балдар үчүн орус тилин үйрөнүү үчүн атайын интернет кызматын өнүктүрүү. Орус тилин үйрөнүү (жана балдар менен бирге) советтик жана орусиялык мультфильмдердин фрагменттерин, тасмаларды, ырларды жана жомокторду камтышы мүмкүн, бул мигранттарга жана алардын балдарына орус тилин үйрөнүүгө жана ошол эле учурда орус маданияты менен таанышууга мүмкүндүк берет. Мындай тиркемелерди уюлдук телефондор (смартфондор) жана персоналдык компьютерлер үчүн түзүү максатка ылайыктуу деп эсептелинет.

Колдонулган адабияттар

1. Даниярова, Г.М. (2021). Кыргызстандагы аялдар миграциясы: себептери, көйгөйлөрү жана аларды чечүү боюнча сунуштар. *Вестник Ошского государственного университета*, Том. 1, №3, сс. 203-210. DOI: 10.52754/16947452_2021_1_3_203. EDN: XUUNVO.
2. Джумалиева, А.Т. (2023) *Трудовая миграция: опыт изучения кыргызской миграции в России.* (сс. 109-113). Известия НАН КР, 2023, №4, 109-113.
3. Евразиялык Экономикалык Биримдик тууралуу келишим. XXVI бөлүм, ЭМГЕК МИГРАЦИЯСЫ, 96-97-беренелери

4. Каримов, Д. (2023). *В России увеличилось количество трудовых мигрантов из Кыргызстана. Российская газета “Неделя” №60(9005) 22 марта, 2023.* <https://rg.ru/2023/03/22/chislo-trudovyh-migrantov-iz-kyrgyzstana-v-rossii-vyroslo.html> (Дата обращения 01.10.2024)
5. Кыргыз Республикасынын Улуттук статистика комитети. КЫРГЫЗ РЕПУБЛИКАСЫНЫН КАЛКЫНЫН МИГРАЦИЯСЫ. (2024). Бишкек 2024, 7-бет.
6. Макыев, С.Т., Табалдиева, Н.А. (2024). Кыргызстандагы жаштар арасындагы миграция маселелери. *Ош мамлекеттик университетинин Жарчысы. Экономика*, №1(4), бб. 89-99. DOI: 10.52754/16948734_2024_1(4)_13. EDN: DTRNEB.
7. Минтруд помог получить невыплаченную в РФ зарплату на сумму 17,6 млн рублей, <https://mlsp.gov.kg/ru/2024/05/20/mintrud-pomog-poluchit-nevyplachennuyu-v-rf-zarplatu-na-summu-176-mln-rublej/> (Дата обращения 01.10.2024)
8. Токоева, Н. Число кыргызстанских мигрантов в России уменьшилось — замминистра труда, https://24.kg/vlast/294890_chislo_kyrgyzstanskih_migrantov_vrossii_umenshilos_zamministra_truda/ (Дата обращения 01.10.2024)
9. Schenk, C.(2015). *Labor Migration in the Eurasian Union: WILL FREEDOM OF MOVEMENT TRUMP DOMESTIC CONTROLS?* PONARS Eurasia Policy Memo No. 378 August 2015.
10. Sengupta, A. (2022). *Pandemic and Governance in Central Asia. Policies and Practices* 137, December. p. 11.